

ישי רכניץ

לעיני סבתי מרת יפה רכניץ ז"ל
נלביע הי' ניסן התשנ"ו ת.נ.צ.ב.ה

ובחרת בחיים!

ראשי פרקים:

1. מבוא
2. המצוות הן טבעיות לכל אחד מישראל
3. רוב המצוות מתאימות לכל אחד מישראל
4. הסתירה והבעייתיות בדברי הרמב"ם
5. אדם הראשון, ירידת הדורות ותהליך התשובה
6. משל סימני הדרך
7. הנמשל כפתרון אפשרי לסתירה בדברי הרמב"ם ע"פ הרב קוק
8. סיכום הנושא
9. המשמעות לגבינו

1. מבוא

בטרם נכנס למטרת המצוות יש להסביר את נקודת הפתיחה. עם ישראל נבחר לייצג כביכול את הקב"ה בעולם, על כן יעודנו כעם וכבודדים הוא לפרסם את שמו של הקב"ה בעולם, הדרך לעשות זאת היא ע"י עבודתו, כאשר קיום מצוותיו הוא אחד הערוצים בהם אנו עובדים את הקב"ה. בעיה מסוימת מתעוררת בעקבות החומרות והסייגים שהטילו חז"ל במשך השנים, נוצר מצב שחלק גדול מהציבור מרגיש שהמצוות הם עול כבד מאוד על צוארו, ולכן אחוז האנשים שמחליטים "לוותר" על הזכות לעבוד את הקב"ה הולך וגדל. במאמר זה ננסה להבין את מטרת המצוות בראיה יותר כוללת ופנימית שתסייע לנו לעבוד את הקב"ה בצורה יותר טובה, בשמחה ובטוב לבב.

2. המצוות הן טבעיות לכל אחד מישראל.

בהלכות גירושין ישנם שני דינים שבמבט ראשון נראים סותרים: האחד, גט חייב להנתן מרצונו החפשי של הבעל ולא בגלל איומים או כפייה, והשני, כאשר אדם לא רוצה לתת גט לאישתו, כופים אותו (בתחילה ע"י דיבורים ולבסוף גם ע"י מלקות) עד שיאמר רוצה אני. שני דינים אלו סותרים מכיון שהדין הראשון לא מאפשר לבית הדין לכפות את האיש לתת גט לאישתו (כמו שמורה הדין השני), ואם כן, כיצד שני דינים אלו יכולים לגור בכפיפה אחת?

פתרון לבעיה זו נמצא בדברי הרמב"ם:

מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן ומין מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב גט והוא גט כשר. וכן אם הכוהו עכו"ם ואמרו לו עשה מה שישאל אומרין לך ולחצו אותו ישראל ביד העכו"ם עד שיגרש הרי זה כשר. ואם העכו"ם מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל. שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן. אבל מי שתקפו יצרו לכמל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שהי"ב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתישש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו. (הלכות גירושין פרק ב הלכה כ)

הרמב"ם מסביר שהגט כשר ואין כאן בעיה של אנוס, מכיון שהאדם רוצה לתת את הגט לאישתו שהרי זו מצות התורה, אלא שיצר הרע מונע ממנו לעשות זאת, ועיי המלקות - אנו "מגרשים" את היצר הרע מן האדם, ואז הוא מסכים ורוצה לתת את הגט. יוצא מכאן שלדעת הרמב"ם המצוות הן טבעיות לאדם, זאת אומרת, שבטבע באדם מונח הרצון לקיים את כל המצוות ורק גורמים חיצוניים כמו יצר הרע מפריעים לו לרצות ולקיים את המצוות. רעיון זה מופיע גם בכתבי הרב קוק¹, בד"כ כאשר הוא נדרש להתייחס לאותם שלא קיבלו עליהם עול תורה ומצוות.

3. רוב המצוות מתאימות לכל אחד מישראל.

הרמב"ם בספרו "מורה הנבוכים":

ממה שאתה צריך לדעת עוד, כי אין התורה מבישה על הבודד, ולא יהיה הצווי כפי הדבר המועט, אלא כל מה שרצוי להשיגו, השקפה או מדה או מעשה מועיל, אין מביטים בו אלא לדברים שהם הרוב, ואין שמים לב לדבר מועט האירוע, ולא לנוק שיהיה ליחיד מבני האדם בגלל אותה הגזרה וההנהגה התורתית, כי התורה היא דבר אלהי, ויש לך ללמוד מן הדברים הטבעיים אשר אותם התועלויות הכלליות המצויות בהן, יש בכללן ומתחייב מהן נזקים אישיים. ועל פי הבחנה זו, כך אל תתפלא שאין מצוות התורה מתקיימים בכל אחד ואחד, אלא מתחייב כהחלט שימצאו אנשים שאין אותו הניהול התורתי מביא להם שלמות, כי הצורות הטבעיות המיניות לא יושג כל מה שמתחייב מהן בכל אחד ואחד, כי הכל מאלוה אחד ופועל אחד, נתנו מרועה אחד, והפך זה נמנע, וכבר בארנו כי לנמנע טבע קבוע לא ישחנה לעולם ועוד. על פי הבחנה זו לא יתכן שיהו המצוות נרשמות כפי שינויי מצבי בני האדם והזמנים, כמו הרכבת

¹ עיין במאמר הדור וכן באגרת תקני"ה.

ובחרת בחיים

התרופה, שמיוחדת הרכבה לכל אדם כפי מזגו באותה העת, אלא ראוי שתהא
ההנהגה התורנית מוחלטת כללית לכל, ואף על פי שיהא זה חיובי ביחס
לאנשים, וביחס לאחרים אינו חיובי, כי אלו היה לפי היחידים יהיה הפסד לכל,
ונתת דבריך לשיעורין. ומפני זה אין ראוי שיוגבלו הדברים המכוונים ממרה
ראשונה שבתורה, לא בזמן ולא במקום, אלא יהיו הדינים החלטיים באופן כללי,
כמו שאמר יתעלה הקהל חקה אחת לבם, אלא מכון בהם התועלות הכלליות
שהן על הרוב כמו שבארנו (חלק שלישי פרק לד).

הרמב"ם כותב שהקב"ה ציווה לנו את המצוות לפי טבעיותם של רוב
האנשים, ובאמת יש אנשים (ואולי אפילו כל אחד ואחד) שחלק מהמצוות לא
מתאים לטבעיותם ובכל זאת הם מחוייבים לקיים את כל המצוות. עקרון זה
מופיע הרבה בידי דרבנן בהם בד"כ ההלכה נקבעת ע"פ רוב הציבור ולא
מיעוט. עיקרון זה טעמו מובן, מכיון שאם חכמים היו צריכים לקבוע הלכות
שוונות לכל אחד ואחד, לא היו שני אנשים שמקיימים את אותן המצוות, דבר
שלא ייתכן. מובן שישנה התייחסות למיעוט ולצרכיו, אולם, באופן עקרוני
הולכים אחרי הרוב. ממקור זה משמע שאי אפשר לומר שכל המצוות הן
טבעיות לכל אחד מישראל, אלא שיש מצוות שכן מתאימות, יש כאלה שלא,
ואת כולן כל אחד מאיתנו חייב לקיים.

4. הסתירה והבעיתיות בדברי הרמב"ם.

יש לברר כיצד ניתן לומר שהקב"ה ציווה מצוות שמתאימות רק לרוב
האנשים, כך שנוצרת כעין "כפיה" של היחיד על יד הרוב, ועבודתו את ה'
תעשה כנגד טבעו, כיצד אם כן, נדרשת בכלל עבודת ה' שלמה מאהבה
ובשמחה מכל אדם, אם המצוות לא מתאימות לו?
ויותר מזה, לכאורה עולה מכאן סתירה למקור הראשון שראינו, שהרי
מהמקור הראשון משמע שהמצוות הן טבעיות לכל אחד מאיתנו, ולכן בליבנו
אנו רוצים לעשותן, ואילו מהמקור השני משמע שיש מצוות שאנו מקיימים
כחובה חיצונית לנו, אע"פ שאינן מתאימות לטבענו.²
בהמשך המאמר ננסה לענות על שאלה זאת, ואולי גם למצוא פתרון
כלשהוא לסתירה שראינו בדברי הרמב"ם.

² יתכן שניתן לתרץ סתירה זו ע"י כך שנטען שהדעה המובאת ב"מורה נבוכים" אינה דעת הרמב"ם
עצמו אלא דעתו של מישהו אחר, והרמב"ם כותב אותה כדי ליידיענו שיש שיטה כזאת, או עוד יותר
מזה ניתן ללכת בשיטת היעביץ, שסובר שמורה נבוכים לא נכתב ע"י הרמב"ם.
גם אם נדחוק לתרץ כך, מידי השאלה הראשונה לא נמלט, שאף אם אין זו שיטת הרמב"ם עצמו,
עדיין יש להבין אותה.

5. אדם הראשון, ירידת הדורות ותהליך התשובה.

לפני שנפנה לתרץ את הסתירה בדברי הרמב"ם, נקדים ונאמר כמה מילים על השתלשלות העולם מבחינה רוחנית החל מאדם הראשון ועד לימינו אנו, על תהליך התשובה - השתלמות העולם והמטרה אליה אנו צריכים לשאוף.

כידוע, אדם הראשון לא נצטווה לקיים מצוות שהרי התורה עדיין לא ניתנה. הקב"ה הניח את אדם הראשון בגן עדן "לעבדה ולשמרה". אמנם, לפי חלק מהמפרשים הכוונה היא לשמירת שבת או להקרבת קרבנות, אבל מפשט הכתוב משמע שאדם הראשון לא נצטווה במצוות. נשאלת השאלה, אם כן, מה עשה אדם הראשון בגן עדן? כיצד הוא עבד את הקב"ה? ניתן לתאר במילתא דבדיחותא את אדם הראשון כשומר היער, אשר תפקידו הוא להיות גן, ויש לו תחביב נחמד לקרוא לבעלי חיים בשמות. במשך היום האדם מסתובב בגן, טועם מהפירות וכמעט שלא צריך להשקיע מאמץ ע"מ לקבל את הפרי, למעט פעולת הקטיפה.

מובן שהדברים אינם פשוטים, וישנה משמעות עמוקה לתיאור מעשיו של אדם הראשון בגן עדן. לענ"ד, אדם הראשון עבד את הקב"ה ע"י כך שהוא חי! כל תפוח שאכל וכל כוס מים ששתה היו עבודת ה' שלו ברמה הגבוהה ביותר. הציווי הבסיסי של הקב"ה לבניו הוא "ובחרת בחיים" - קודם כל לחיות! אדם הראשון היה במדרגה כ"כ גבוהה שהחיים שלו (זאת אומרת, כל הפעולות שלנו נראות הכי גשמיות) היו עבודת ה' שלו. אדם הראשון חי על פי הטבע שלו (הטבע האמיתי שלו), ולכן לא היה צריך את המצוות שיראו לו את הדרך הנכונה. רעיון זה מסביר גם את המדרש האומר שאדם הראשון נתן לבעלי החיים שמות ע"פ המהות הפנימית שלהם, כי הוא ראה את הטבע האמיתי שלהם.

אדם הראשון לא היה במדרגה האפשרית הגבוהה ביותר, והראיה היא שהוא חטא. המדרגה הגבוהה ביותר היא המדרגה של ימות המשיח (צדיקים יושבים בסוכה עשויה מעורו של ליתן וכו'), של האור הגנוז, של מידת הדין, של עץ פרי עושה פרי ולא עץ עושה פרי - המדרגה הכי גבוהה של החיים.

ניתן לומר, שמאז העולם נמצא בתהליך ירידה. בתחילה לא היו צריכים כלל את המצוות, וגם לא היו צריכים להשקיע מאמץ על מנת לקבל את טוב הבריאה. לאחר מכן, אדם הראשון חטא, הוצא מהגן וקולל לעבוד את האדמה - "בזיעת אפך תאכל לחם". דור המבול ודור הפלגה מראים את הירידה בבירור. על אברהם אבינו מסופר³ שנעשו לו שתי כליותיו כשני כדים שלמים שנבעו תורה ומהם ידע איך לקיים את כל המצוות עוד לפני שניתנה התורה. עם ישראל קיבל את התורה שבכתב, לאחר מכן גם את התורה שבע"פ ועליה נוספו מאז חומרות וסייגים לרוב. ככל שהתרחקנו מההתחלה נוספו הקליפות והמניעות שמכסות את עינינו מלראות את הטבע האמיתי

³ מדרש תנחומא פרשת ויגש סימן יב ד"ה "ניב] דבר אחר ואת"

שלנו, ולכן אנו צריכים עוד סייגים שיכוונו אותנו אל המטרה⁴. אנו מאמינים שאנו עכשיו בתחילת הגאולה, זאת אומרת, בתחילת העליה חזרה למדריגת אדם הראשון ולאחר מכן למדריגה הגבוהה ביותר של החיים. המטרה היא החיים וסימני הדרך הם המצוות.

6. משל סימני הדרך.

כדי לענות על השאלות שהתעוררו לנו מהמקורות שראינו, נשתמש במשל סימני הדרך. ניתן להמשיל את עבודת ה' שלנו להליכה במסלול של החברה להגנת הטבע. ניקח לדוגמא את אחד המסלולים העולים לחרמון. על קיומו של אתר מדהים זה נודע לנו מפי החברה להגנת הטבע אשר הסבה את תשומת ליבנו לקיומו, ויתכן שלא עזרתה כלל לא היינו יודעים על קיומו. ניתן לומר שהחברה להגנת הטבע הגדירה לנו את מטרת הטיול - הגעה לפיסגת החרמון. באמצעות מפת סימון שבילים שהוציאה החברה להגנת הטבע, אנו גם יודעים את הדרך, המסלול שיוביל אותנו אל המטרה. לאורך המסלול סימנה לנו החברה להגנת הטבע סימני דרך ע"מ שנוכל להגיע בדרך הקצרה, הבטוחה והיפה ביותר לפיסגת החרמון. אמנם, יכול להיות שהיינו מגלים את האתר בכוחות עצמנו, אולם, מירב הסיכויים הם שלא היינו מוצאים את הדרך אליו ובטח שלא את הדרך הטובה ביותר. ברור שהמצב האידיאלי אליו אנו שואפים הוא שנכיר את הדרך לחרמון כ"כ טוב שלא נצטרך להעזר במפת סימון שבילים, אולם, במצב הנוכחי אנו חייבים להשתמש במפה זו כדי להגיע אל המטרה - החרמון.

7. הנמשל כפתרון אפשרי לסתירה בדברי הרמב"ם ע"פ הרב קוק.

הרב קוק בפירושו "עולת ראייה" לסידור כותב:

מברך אשר קדשנו במצותיו וכו'. המטרה של כל המצות כולן היא שיביאו את החיים כולם למדרגה היותר געלה, למדרגה זו שראויים יהיו החיים להיות תכלית עצמית. החיים ההויים שהם מלאים פגמים וחסרונות אינם ראויים כלל שיהיו מטרה אל המציאות, כי על כרחך אתה חי. אמנם מעבר הוא ההוה אל העתיד, שיהיו החיים או מטרה לעצמם ולא אמצעיים, מפני שיהיו נחמדים, שיהיו מלאים בחכמה, בגבורה ובצדק, בשמחה ובענג. המצות שהם ערוכות כקיום ישרים המובילות את החיים לאותה מטרה שהיא הקדושה, כאשר ביארנו גדר הקדושה

⁴ את ירידת הדורות והתרחקותנו מהטבע הפנימי שלנו מתאר הרב קוק בספרו "אדר היקר" בעמ' מח: "...את אשר ראינו בעינינו מסגולת הקדושה והקנין הפנימי של קדושת המדות באותו גאון וצדיק מורי וחמי ז"ל, אנחנו צריכים להתיעל ולעמול הרבה עד שנוכל לרכוש לנו בדי עמל, תכונות קדושות ותמימות כאלה. זהו כבר הרושם של פרי ירידת הדורות, באיזה צד. הראשונים היו יותר טבעיים, גאוני הרוח, כן בתורתם, אף בצדקתם, והאחרונים כחגבים הננו למולם. אנחנו צריכים להעמיס על נפשנו הרבה למודים מלאכותיים עד שנוכל לבוא קרוב לאותן המדות הטבעיות, שכבר היו קנויות ליחידי הסגולה בעצם קדושת נפשם...."

קול ברמה

שאינו אמצעי כי אם תכליתי, הן כבר מקדשות את החיים במה שהן מתחברות אליהם כהוה. הקדושה שבנויה על פי העתיד היותר עליון של החיים, אי אפשר שתתכונן כי אם על פי מצות ה'. כי מי זה יוכל לדעת לצייר את עומק ההוד של החיים התכליתיים, ואנחנו מלאי כסל, עינינו טחו ולא נוכל להכיר את הדרת החיים הקדושים בעצם אמתתם, וקל וחומר שלא נוכל לדעת את החושים המקשרים את ההוה הפגום אל העתיד השלם. וביותר שאין אנו יכולים אפילו לחשוך באמת להיות צועדים אל המטרה הקדושה הזאת שאי אפשר לחשוך כי אם את הדבר המושג. על כן האמונה תמלא לנו כזה מקום ההכרה המדעית, אבל היא בעצמה נוסדת על בסיס שכלי. ידענו שלפני אל דעות צפויה היא התכלית היותר נשגבה של החיים, והמטרה האלוהית ידענו שהיא קשורה אל תכלית ההוד היותר שלם שיתעלו אליו החיים, ועל פי אותה מטרה מיוסדות הן המצות. על כן רק במצות, מפני שהן מצוות מאת אדון כל המעשים מקור הטוב, "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים", אנו מוצאים את הקדושה התכליתית, ולא במטרה המצוירת לעיני בשר כהות. (עולת ראייה ח"א עמוד תלב פסקה כג)

"המטרה של כל המצוות כולן היא שיביאו את החיים כולם למדרגה היותר געלה, למדרגה זו שראויים יהיו החיים להיות תכלית עצמית". האידיאל אליו אנו צריכים לשאוף הוא שהחיים יהיו המטרה, התכלית. במצב בו אנו נמצאים היום, אנו אוכלים כדי שיהיה לנו כח לקיים את המצוות, ולכן קודם כל, הרב קוק מגדיר שזה לא המצב האידיאלי, אלא המצב האידיאלי הוא שכאשר אנו נאכל תפוח, זו תהיה עבודת ה' שלנו, כי החיים יהיו במדרגה כזו גבוהה שהם עצמם יהיו התכלית, המטרה - עבודת ה'.

"החיים ההיום שהם מלאים פגמים וחסרונות אינם ראויים כלל שיהיו מטרה אל המציאות, כי על כרחך אתה חי". הרב קוק מיד מדגיש שהחיים שאנו נמצאים בהם כיום אינם התכלית ואינם יכולים להיות תכלית, כי הם מלאים פגמים.

"אמנם מעבר הוא ההוה אל העתיד, שיהיו החיים אז מטרה לעצמם ולא אמצעיים, מפני שיהיו נחמדים, שיהיו מלאים בחכמה, בגבורה ובצדק, בשמחה ובעונג". אמנם בעתיד, החיים האלו (האכילה והשתיה), שכרגע נראים לנו שיא הגשמיות והפך הקדושה, יהפכו להיות שיא הקודש, התכלית - עבודת ה' השלימה והאמיתית.

"המצוות שהן ערכות כקיום ישרים המובילות את החיים לאותה מטרה שהיא הקדושה, כאשר ביארנו גדר הקדושה שאינו אמצעי כי אם תכליתי, הן כבר מקדשות את החיים במה שהן מתחברות אליהם כהוה". כאן משתלב הנמשל של משל סימני הדרך. המצוות הן סימני הדרך שלנו אל המטרה, שהיא כאמור החיים התכליתיים. כמו במפה כך גם בחיים, המצוות מראות לנו היכן ישנה קדושה בחיים כדי שנדע לקדש גם את החיים הנוכחיים. בכל מקום שישנה מצוה, ישנה עבודת ה'. ההבדל בין המפה לחיים הוא, שבחיים עצם קיומן של המצוות כבר מוסיף קדושה לחיים הנוכחיים, למרות כל הפגמים שיש בהם.

ובחרת בחיים

"הקדושה שכנויה ע"פ העתיד היותר עליון של החיים, אי אפשר שתתכונן כי אם ע"פ מצות ה'". הכיוון לאותם חיים קדושים אידיאליים שאנו מדברים עליהם, יכול להסתמן רק ע"פ המצוות. זאת אומרת, הדרך היחידה להגיע לאותם חיים היא ע"י הליכה על פי סימני הדרך - קיום תורה ומצוות.

"כי מי זה יוכל לדעת ולצייר את עומק ההוד של החיים התכליתיים, ואנחנו מלאי כסל, עינינו טחו ולא נוכל להכיר את הדרת החיים הקדושים בעצם אמיתתם, וקל וחומר שלא נוכל לדעת את החושים המקשרים את ההוה הפגום אל העתיד המושלם". השכל האנושי לא מסוגל להבין כיצד החיים, שנראים לנו כל כך גשמיים, יכולים להפוך לתכלית. ולכן אף פעם לא נוכל לדמיין את החיים התכליתיים. ואם את החיים התכליתיים אנו לא יכולים לדמיין, קל וחומר שלא נוכל למצוא את הדרך אליהם, מכיון שאם לא יודעים היכן המטרה אי אפשר לדעת איך מגיעים אליה. לכן אנו חייבים ללכת על פי המצוות, שמראות את הדרך למטרה.

"וביותר שאין אנו יכולים אפילו לחשוך באמת להיות צועדים אל המטרה הקדושה הזאת שאי אפשר לחשוך כי אם את הדבר המושג". האדם חומד את מה שהוא רואה עכשיו, או את הדברים שהוא ראה בעבר. השכל שלנו מסוגל לדמיין רק דברים שהוא מכיר, לדוגמא: "גמל פורח באויר" - במאגר הנתונים שיש לנו במוח נמצאים המושגים גמל, אויר (שמים) והמשמעות של פורח, ולכן, כדי לדמיין את הביטוי הני"ל אנו מחברים את הנתונים ומגיעים לתמונה. אולם, את החיים התכליתיים אנו לא מכירים, במאגר הנתונים שלנו אין מושגים שיכולים לעזור לנו אפילו לדמיין את אותם חיים. כדי שנשאף אל אותה מטרה שהקב"ה הגדיר לנו ונלך בדרך שהוא הראה לנו, אנו צריכים להכיר שזו האמת, ולכן...

"על כן האמונה תמלא לנו בזה מקום ההכרה המדעית, אבל היא בעצמה נוסדת על בסיס שכלי". אנו מאמינים בקב"ה, מלך מלכי המלכים, שהוא האמת ואין בילתו, ומתוך כך אנו גם מאמינים במטרה שהקב"ה הגדיר והציב לנו ובדרך שהוא הראה לנו. חשוב לציין, שהרב קוק מדגיש שהאמונה מבוססת על השכל, זאת אומרת, שאפשר לבסס את האמונה בצורה שכלית. גישה זו אמנם דומה מאוד לגישתו של הרמב"ם בענין ביסוס האמונה, אולם האמונה עצמה בהחלט אינה דבר שכלי.

"ידענו שלפני אל דעות צפויה היא התכלית היותר נשגבה של החיים, והמטרה האלהית ידענו שהיא קשורה אל תכלית ההוד היותר שלם שיתעלו אליו החיים, וע"פ אותה המטרה מיוסדות הן המצוות". אנו יודעים בשכל האנושי שלנו שלקב"ה, בו אנו מאמינים, ידועה התכלית האמיתית היותר עליונה וקדושה של החיים, שהמטרה האלהית קשורה למדרגה היותר גבוהה של החיים ושע"פ אותה המטרה מיוסדות המצוות. לאחר שאנו מכירים בשלושת העובדות הללו, אנו מזדהים עם מחויבותינו לחיות חיי תורה ומצוות, וזאת כדי להגיע לאותה מטרה אלהית נשגבה.

"על כן, רק במצוות, מפני שהן מצוות מאת ארון כל המעשים מקור הטוב, "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים", אנו מוצאים את הקדושה התכליתית, ולא במטרה המצוירת לעיני

בשר כהות". כדי להגיע אל המטרה, אנו חייבים ללכת בדרך שהקב"ה הראה לנו, ולא לפי ראות עינינו. המצוות הן הדרך הטובה ביותר להגיע אל המטרה, וזאת משתי סיבות. האחת, המצוות הן מהקב"ה, מקור הטוב, ולכן ברור שגם המצוות, שהן חלק מהטוב, הן גם הדרך הטובה ביותר. השניה, מכיון שהקב"ה הוא זה שקבע את המטרה, הדרך שהוא "מציע" היא הדרך הטובה ביותר. השכל שלנו מאוד מצומצם ואנו לא מסוגלים לראות את האמת השלימה⁵. פעמים רבות, בעיניים שלנו דברים רעים נראים טובים, דברים טובים נראים רעים, המצוות נראות כעול על צוארנו והתורה כספר היסטוריה ישן. ולכן אנו מזדהים עם החיוב להמשיך לקיים תורה ומצוות, בגלל שזו הדרך היחידה בעזרתה נוכל להגיע לאותה מדרגה של החיים התכליתיים. לאחר שלמדנו מפסקה זו את המטרה האמיתית שלנו, את מטרת קיום המצוות כיום ואת חובתנו לקיימן, ננסה לתרץ את הסתירה בדברי הרמב"ם, שראינו בתחילת המאמר. לשם כך, נחזור תחילה למשל סימני הדרך, שאת רוב הנמשל שלו כבר הזכרנו בפסקאות קודמות, ולאחר מכן נשליך את הנמשל על המקורות ברמב"ם, על חיינו כיום והמשמעות של הדברים לגבינו. המטרה היא החיים התכליתיים וסימני הדרך הם המצוות. על קיומה של המטרה אנו יודעים רק בגלל שהקב"ה אמר לנו אותה, בדיוק כמו אתר החרמון שאלמלא החברה להגנת הטבע, שהסיבה את תשומת ליבנו אליו, סביר להניח שלא היינו יודעים על קיומו. את הדרך הטובה ביותר לחרמון הראו לנו אותם אלו שסיפרו לנו על קיומו, ומכיון שהם כבר היו שם ויודעים

⁵ מסופר על רבי יהושע בן לוי שפגש את אליהו הנביא וביקש להתלוות אליו. אליהו הנביא התנה את הצטרפותו בכך שריב"ל לא ישאל אותו על מעשיו. ריב"ל הסכים לתנאי והם הלכו לדרום. בדרום הם הגיעו לביתו של עשיר גדול שהיה גם קמפן גדול, אשר באותו יום התמוטט אחד מקירות ביתו והוא היה טרוד בבנייתו. בקשתם לקבל מעט אוכל ומים נענתה בשלילה ובגירוש מחצר הבית. לאחר שיצאו, שמע ריב"ל את אליהו הנביא מתפלל שהקיר שנפל יבנה מיד, ואכן כך קרה. ריב"ל לא הבין למה אליהו הנביא עשה זאת אבל התאפק ולא שאל. בהמשך הם הגיעו לביתו של איש שכל רכושו הסתכם בפרה אחת. אותו עני, בניגוד לקודמו, קיבלם בסבר פנים יפות, האכילם מהמעט שהיה לו ואף נתן להם קצת צידה לדרך. לאחר שיצאו, שמע ריב"ל את אליהו הנביא מתפלל שפרתו היחידה של אותו האישי תמות. ואכן, לא עבר זמן רב וזעקות שבר נשמעו מהבית. ריב"ל לא הבין אך התאפק מלשאול. בהמשך הם הגיעו לעיירה אחת, נכנסו לבית הכנסת וחיכו שמישהו יזמין אותם לאכול בסוף התפילה כל האנשים יצאו בלי לשאול אפילו מי הם. בבוקר, לפני היציאה לדרך, שמע ריב"ל את אליהו מתפלל שכל אנשי אותה עיירה יזכו להיות ראשי העיר. ריב"ל לא הבין ורק בקושי הצליח להתאפק מלשאול את אליהו למעשיו. בהמשך הם הגיעו לעיירה אחרת, נכנסו לבית הכנסת ומיד כל המתפללים שאלו לשלומם, היכן הם אוכלים וישנים ואם חסר להם משהו. ואכן, באותו לילה הם אכלו וישנו יותר טוב מאשר בלילה הקודם. בבוקר, לפני היציאה לדרך, שוב שמע ריב"ל את אליהו מתפלל על אנשי העיר, אלא שהפעם ביקש שרק אחד מהם יהיה לראש. כאן ריב"ל כבר לא היה יכול להתאפק ושאל את אליהו למעשיו. אליהו הזכיר לו את התנאי שעשו ביניהם, אולם ריב"ל כבר לא היה יכול להתאפק, ואז אליהו הסביר לריב"ל את כל מעשיו. מתחת לאותו קיר שנפל היה אוצר גדול ואם אותו עשיר היה בונה את הקיר לבד, הוא היה מוצא אותו. בשמים נגזר על אשתו של אותו עני למות ואליהו התפלל שהפרה תמות במקום האשה. למעשה, את אנשי העיירה הראשונה אליהו קילל, מכיוון שברגע שיש הרבה ראשים יש מריבות וסופה של העיר להיחרב. מכאן גם מובן, שאת אנשי העיירה השנייה אליהו באמת בירך, שיהיה להם אדם אחד שיעמוד בראשם בהסכמת כולם ואז העיר תפרח. אליהו סיים את דבריו ונעלם. ואם אדם גדול כמו רבי יהושע בן לוי, שהיה תנא, לא הצליח לראות את האמת, קל וחומר שאנחנו, שנמצאים כמה וכמה רמות מתחתיו, נתקשה מאוד לראות או להבין את האמת.

שזו הדרך הטובה לנו מאמינים להם. אותו הדבר לגבי המצוות. אנו מקיימים את המצוות כי אנו מאמינים שהקב"ה, שהגדיר לנו את המטרה, בחר בדרך הטובה ביותר להגיע אליה. אם ננסה לחרוג מהמסלול שהחברה להגנת הטבע סימנה, רוב הסיכויים הם שנמצא את עצמנו, במקרה הטוב, תקועים באיזה ואדי או שדה מוקשים, ובמקרה היותר גרוע, בבית החולים או מעבר לכך. לכן, אנו מקפידים ללכת בשביל המסומן, ללכת על פי הכללים, שאחד מהם הוא "אסור לחתוך!". גם במצוות אנו חייבים ללכת על פי הכללים, ואם ננסה לחתוך לא נגיע אל המטרה. יש אנשים שמסלול כמו "שביל הנחש" במצדה מעצבן אותם כי הוא ארוך ומפותל והם חותכים. יש כאלה שעשו זאת בשלום⁴ ויש כאלה שסיימו שם את חייהם!

לכן כותב הרמב"ם ב"מורה הנבוכים", שחייבים לקיים את כל המצוות, גם אם חלק מהם נראות לנו מיותרות (כמו כמה סימונים של החברה להגנת הטבע), אחרת לא נגיע אל המטרה. אמנם ב"יד החזקה" הוא כותב שהאדם באמת רוצה לקיים את כל המצוות, אבל אין כאן סתירה, מכיון שהאדם באמת רוצה להגיע לתכלית של קיום המצוות, לחיים האמיתיים. בחיים האמיתיים, הוא היה מבין שהוא צריך לגרש את אשתו, הוא היה רואה את האמת. אך מכיון שאנו חיים בעולם הזה, שמלא פגמים, אנו לא מבינים זאת, ולכן צריך את המצוות ואת כפיית בית הדין כדי להזכיר לו מהי הדרך הנכונה.

8. סיכום הנושא

במאמר זה ראינו, שאמנם יכול להיות שחלק מהמצוות לא יתאימו לנו, כי הם רק האמצעי, הדרך אל המטרה - החיים התכליתיים, אבל, בכל מקרה, אסור לנו להחליט "לוותר" על חלק מהמצוות, כי עדיין לא הגענו למדרגה הרוחנית של ראיית המטרה האמיתית וליכולת החיפוש אחר הדרך המיוחדת והטובה יותר בשבילנו. אם ברצוננו להגיע אל המטרה, אנו חייבים ללכת על פי הסימון עד אשר נגיע אל המטרה הנשגבה הזאת, שיהיו החיים תכלית ולא אמצעי לקיום המצוות. מטרת המצוות היא לקדש את החיים הנוכחיים, עד אשר נגיע למצב בו החיים עצמם יהיו תכלית הקודש, ואז כבר לא נזדקק למצוות כדי לעבוד את הקב"ה.

9. המשמעות לגבינו.

מאמר זה לא בא לערער, ח"ו, את האמונה בקב"ה, ואת החובה לשמור את תורתו ולקיים את כל מצוותיו, אלא לנסות להבין למה בעצם אנחנו

⁴ מסופר על אחד התנאים שלא היה מתפלל כי כל היום היה לומד תורה. יכול להיות שאדם במדרגה כזאת יכול להרשות לעצמו "לחתוך" (כמו שמדריך של החברה להגנת הטבע, שמכיר את המסלול כמו את כף ידו, יכול להרשות לעצמו לקצר את המסלול), זאת אומרת, לא לקיים חלק מהמצוות, אבל אנחנו, הציבור, שנמצא במדרגה רוחנית נמוכה יותר (שלא מכיר את המסלול) לא יכולים להרשות לעצמנו "לחתוך" ואנו מחייבים ללכת על פי כל סימני הדרך - לקיים את כל המצוות!

מקיימים את המצוות, מעבר לחובה שבעניין. מדוע בכלל נצטוו לקיים מצוות? איך ניתן להסביר את החומרות שנוספות חדשים לבקרים ואשר נותנות לנו את ההרגשה שהמצוות הן מערכת הגבלות לחיינו? "למה לא לקיים מצוות!" - זו תהיה הכותרת הראשית בעיתון ביום בו החיים יהיו המטרה, התכלית. במצב הרוחני בו אנו נמצאים כיום, הכותרת צריכה להיות "לא לקיים מצוות!"

ברור, שכיום חובה עלינו לקיים את כל המצוות לפרטיהן. אולם, חובה עלינו לחזור ולשנן לעצמנו, שהמצוות הן רק סימני דרך, שבחיים עצמם ישנה קדושה. עלינו להתרגל לעובדה שיש באכילת התפוח הרבה מעבר להשבעת רעבוננו ולמילוי תאוותינו, שהקדושה צריכה להיות קיימת בחיים בזכות עצמם ולא בזכות המצוות שמחוברות אליהם. החיבור בין הקודש והחול, שאנו כה מרבים לדבר עליו, צריך, קודם כל, להתחיל מהדברים הקטנים, מנטילת ידיים בבוקר, מאכילת התפוח, מההליכה בארץ ישראל, ורק לאחר מכן בדברים הגדולים כבניין הארץ וההגנה על עם ישראל. מאמר זה ניתן לסיכום בשני משפטים⁷, שבמבט ראשון נראים סותרים, אבל לאור מאמר זה, הם משלימים אחד את השני. את חובתנו בעולם הזה אפשר לסכם במשפט אחד:

אז מה לעשות - מצוות!

אולם את הציווי הנצחי, שהקב"ה ציוה אותנו ואשר מגדיר לנו מהי אמת המטרה האידיאלית אליה אנו צריכים לשאוף, ניתן לסכם במשפט:

אז מה לעשות - לחיות!!!

⁷ א. יש לציין שבמאמר זה גם ראינו שחייבים לשמור על הכללים כאשר יוצאים לטיול, שאסור לחתוך. הציווי "ובחרת בחיים" הוא קודם כל במובן הפשוט של המילים, במובן של "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם".

ב. כדאי לעיין בספר "המצוות כסמלים" / הרש"ר הירש בהוצאת מוסד הרב קוק (עמ' 35-1).